

ERKEN TUNÇ ÇAĞI İÇE DÖNÜK AĞIZ KENARLI ÇANAKLARIN BÖLGESEL DAĞILIMI: UŞAK PROTOHİSTORİK DÖNEM YÜZEY ARAŞTIRMALARI VERİLERİ ÜZERİNDEN KISA BİR DEĞERLENDİRME¹

Regional Distribution of Early Bronze Age Bowls with Inverted Rim: A Brief Evaluation on the Uşak
Protohistoric Period Survey Data

Mehmet Ali YILMAZ², Hasan ÇELİK³

Öz

Yaklaşık MÖ 3200/3000- 2000/1900 yılları arasında Batı Anadolu Bölgesi kültürleri Erken Tunç Çağı (Bundan sonra ETÇ) içinde değerlendirilmektedir. Bir dizi teknolojik gelişim ve yerleşik kültürlerin yaşayış biçimindeki dönüşümün tanımlandığı bu dönem arkeolojik olarak en iyi araştırılmış dönemlerden biridir. ETÇ içinde tanımlanan kültür bölgeleri içinde Uşak'ın yeri ve önemi yadsınamaz. Uşak Protohistorik Dönem YüzeY Araştırmaları Projesi (UPDAP) kapsamında gerçekleştirilen yüzeY araştırmaları da kültür bölgelerinin sınırlarının belirlenmesine katkı sağlamıştır.

Bu çalışma UPDAP ETÇ çanak çömlekleri içinde içe dönük ağız kenarlı çanakların dağılımını, kullanımını ve teknolojik özelliklerini konu almaktadır. Teknolojik ve morfolojik özellikleriyle tanımlanan çanakların Batı Anadolu'daki diğer kültür bölgeleriyle ilişkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Erken Tunç Çağı, Çanak Çömlek, Kültür Bölgeleri, Batı Anadolu, Uşak

Abstract

The Early Bronze Age (hereafter EBA), which belongs to the most intensively researched periods in Anatolian archaeology, can be dated between 3200/3000 and 2000/1900 BC. It is characterized by a number of technological developments, which transformed the way of life of the sedentary cultures.

The importance of the area of Uşak among the cultural regions of Western Anatolia in the EBA is undeniable. Especially the recent surveys carried out within the scope of the Uşak Protohistoric Period Survey Project (UPDAP) contributed a lot to the definition of borderlines of various cultural regions.

This study deals with the distribution and use as well as with the morphological and technological features of bowls with inverted rim which were separated from the EBA pottery of the UPDAP survey. Relationships with other cultural regions in Western Anatolia were taken into account as well.

Keywords: Early Bronze Age, Pottery, Cultural Regions, West Anatolia, Uşak

¹ Bu çalışma, Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde hazırlanmakta olan "Uşak Protohistorik Dönem YüzeY Araştırmaları Projesi Işığında Uşak Merkez ve Banaz İlçelerinden Elde Edilen Erken Tunç Çağı Çanak Çömleği" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Uşak Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, ORCID ID: 0000-0002-3082-9691 E Posta: mehmetaliylmz@gmail.com

³ Uşak Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, ORCID ID: 0000-0001-8641-616X, E Posta: ccekk58@gmail.com

GİRİŞ

Batı Anadolu Bölgesi'nde Erken Tunç Çağı (Bundan sonra ETÇ) yaklaşık MÖ 3200/3000- 2000/1900 yılları arasında kapsayan zaman aralığında yaşanmıştır. Ortalama bin yıl gibi uzun bir süreye yayılan Erken Tunç Çağı, kendi içinde "ETÇ I, ETÇ II ve ETÇ III" olmak üzere üç alt döneme ayrılmıştır (Steadman ve McMahon, 2011). ETÇ I ile ETÇ II arasında çok fazla bir fark görülmezken ETÇ II ve III arasındaki ayrım daha net izlenmektedir (Bachhuber, 2014, s. 143). MÖ 2500'den itibaren ETÇ toplumları ekonomik, sosyal ve politik yapılarında önemli değişiklikler yaşamıştır (Şahoğlu, 2005, s. 221). ETÇ'nin üç alt döneme ayrılmasında bu durumların etkisi oldukça fazladır.

MÖ 3. binyılın sonlarında Doğu Akdeniz Bölgesi'nde Erken Tunç Çağı toplumlarının büyük değişim ve dönüşümler geçirdiği görülmektedir. Doğu Akdeniz Bölgesi'nde yapılan paleoçevresel çalışmalar yaklaşık MÖ 2200 yıllarında gerçekleşmiş ve özellikle kuzey yarımküreyi etkilemiş 4.2ka iklim olayı (MÖ 2200-1900) olarak bilinen küresel bir iklim değişikliğinin olduğu gözlemlenmiştir (Bal, 2019, s. 195). Bu iklim değişikliği bölgedeki yağış oranını büyük oranda azaltmış ve ciddi bir kuraklığa sebebiyet vermiştir. Azalan yağışların sebep olduğu kuraklık bölgede yaşayan insanların tarım ve hayvancılık faaliyetlerini olumsuz etkileyerek insanları zor bir döneme sokmuştur. Bu durum toplumlarda huzursuzluk yaratarak çatışmalara ve toplumsal göçlere sebep olmuştur. Batı Anadolu toplumlarının özellikleri ve maddi kültürleri ile ilgili bilgiler çoğunluğunu kıyı bölgesinde Troya ve Liman Tepe, kuzeybatı Anadolu'da Demircihöyük ve Küllüoba, güneybatı Anadolu'da ise Beycesultan, Bademağacı ve Karataş-Semayük'ten almaktayız (Bal, 2019).

ETÇ I'de görülen gelişkin köy yerleşmeleri ETÇ II'de yerini yavaş yavaş tahkimli yerleşmelere bırakmaya başlar (Sarı, 2012, s. 9). ETÇ II'nin sonları, ETÇ III'ün ise henüz başlarında yaklaşık olarak MÖ 3. bin yılın ikinci yarısında, Batı Anadolu'daki yerleşim yerlerinde önemli değişiklikler görülür (Şahoğlu, 2005). Şehirler güçlü sur duvarları ile çevrelenerek daha korunaklı hale gelir, aşağı ve yukarı şehir olmak üzere iki bölümden oluşmaya başlar. İdari ve anıtsal yapılar yukarı şehirlere yapılırken aşağı şehirde sıradan halkın konutları bulunuyordu. Yerleşimlerin büyümesi yönetici elitlerinin ortaya çıkmasına ve toplumsal tabakalaşmaya zemin hazırlamıştır (Çevik, 2007; Özdoğan, 2011).

Tüm bu gelişmeler ışığında arkeolojik çalışmaların önemli çalışma materyalinden biri olan çanak çömlek buluntularının tipolojisinde de değişimler izlenmektedir. El yapımı üretimin devam ettiği ETÇ I'de izlenen Geç Kalkolitik dönem izleri ETÇ II'nin sonlarında çömlekçi çarkının Batı Anadolu'ya gelmesiyle yerini bölgesel ETÇ karakterine bırakmıştır. Üretim hızı artarken çark ile beraber farklı form tipleri de artık üretilebilmiştir. Çark yapımı tabaklar, depas ve tankardlar, Suriye şişeleri gibi bazı formlar bu durumu desteklemektedir. Bu çalışmada, yaygın görülen bir kap formunun üretim teknolojisi ve gelişimi değerlendirilecektir. Ayrıca, ETÇ'nin neredeyse tüm evrelerinde el yapımı olarak karşılaşılan içe dönük ağız kenarlı çanakların dağılımı analizi yapılmaya çalışılacaktır. Böylelikle toplulukların teknolojileri, yerleşim düzenleri ile birbiri arasındaki ilişkilerin anlaşılmasında maddesel kültürün önemi vurgulanacaktır.

Çalışmaya konu olan içe dönük ağız kenarlı çanaklar 2017-2019 yılları arasında gerçekleştirilen yüzev araştırmalarında toplanmıştır. Bu çalışmalar sırasında elde edilen ETÇ çanak çömleri belirlenerek bunların içerisinde içe dönük ağız kenarlı çanakların ayrımı yapılmıştır. Arazi çalışmaları sonlandıktan sonra ilk olarak içe dönük ağız kenarlı çanaklar temizlenerek envanter numaraları verilip kayıt altına alınmıştır. Bu işlemin ardından parçaların fotoğraf ve çizim işlemleri yapılmaya başlanmıştır. Literatür taranarak, çalışmanın konusunu oluşturan içe dönük ağız kenarlı çanakların, çevre bölgelerle ilişkilendirilmesi yapıldı. UPDAP'ın coğrafi kapsamı içine giren bölgede daha önce sistematik kazı çalışmasının olmaması çalışmanın dezavantajlı yönüdür. Bu nedenle güvenilir stratigrafilere sahip anahtar yerleşimler belirlenmiş ve çalışılan materyalin kronolojik dizin içindeki yeri anlaşılmasına çalışılmıştır.

COĞRAFİ TANIM

Günümüzde Anadolu olarak adlandırılan bölge, Trakya hariç Türkiye'nin sınırları içerisinde kalan kara parçasını kapsar (Sarı, 2011: 26). Antik kaynaklarda Küçük Asya (*Asia Minor*) olarak anılan bu coğrafya kültür açısından incelendiğinde birkaç alt bölgeye ayrılabilir. Batı Anadolu bölgesi; kuzeyde Marmara Denizi, güneyde Akdeniz ve batıda Ege Denizi ile sınırlıdır. Bugün Yunanistan sınırları içerisinde yer alan Limni (Lemnos), Midilli (Lesbos), Sakız (Chios) ve Sisam (Samos) gibi adalar da Batı Anadolu bölgesinin coğrafi ve kültürel sınırları içerisinde değerlendirilebilir. Ayrıca Batı Anadolu bölgesi için Kıy Ege ve İç Batı Anadolu terimleri de kullanılmaktadır (Atalay, 1995, s. 214). İki bölge arasında hem coğrafi hem de kültürel anlamda farklılıklar söz konusudur. Bu farklılıklar kıy Ege ve İç Batı Anadolu'daki kültürlerin gelişimine etki etmiştir. Uşak ili de İç Batı Anadolu bölgesinde yer alan illerden biridir. İç kesimleri Ege kıyılarına bağlayan yol üzerinde yer alır. Yüz ölçümü yaklaşık olarak 5341 kilometrekarelik bir alanı kapsayan Uşak ili Büyük Menderes, Gediz ve Akarçay havzaları içinde yer alır. Kuzeyinde Elmadağ ve Murat Dağı yükselir. Murat Dağı İç Batı Anadolu'da bulunan dağlar arasında en yüksek zirveye sahiptir. Doğusunda Ahır Dağı ve Bulkaz Dağı bulunur. Bulkaz Dağı fay dikliği nedeniyle duvar gibi yükselir. Afyonkarahisar, Denizli, Manisa ve Kütahya illeri ile sınırları olan ilin; Banaz, Sivaslı, Ulubey, Karahallı, Eşme ve Merkez ilçesi bulunmaktadır (Kara 2010).

Uşak ilinin doğusunda yer alan Banaz ilçesinin kuzeyinde ormanlar, güneyinde Banaz ovası bulunmaktadır. Ayrancı ovası, Uşak ovası ve Banaz Çayı'nın Banaz ile Susuz arasındaki vadi tabanı tarımın yapılabileceği önemli alanlardandır (Polat, 2017, s. 7-8). Banaz ilçesinin doğu sınırında Çiftlik köyü, Karaköse, Büyükoturak ve Dümenler köyleri, güneydoğusunda Yenice köyü, Düzkişla, batısında Kızılıhisar köyü, güneybatısında Öksüz ve Susuz köyleri, güneyinde ise Ayvacık köyü bulunur. Merkez ilçede ise doğuda Karlık köyü, Aşağı Karacahisar köyü, güneyinde Susuzören köyü, Elmacık köyü, Şükranıye köyü, batısında, Hisar köyü, Çamyazı köyü ve Köprübaşı köyü, son olarak kuzeybatıda Zahman ve Kapancık köyleri yer alır.

BATI ANADOLU ERKEN TUNÇ ÇAĞI KÜLTÜR BÖLGELERİ

Batı Anadolu'daki kültür bölgeleri için ilk tanımlamalar Neolitik Döneme kadar iner (Efe, 2004, s. 16; Sarı, 2011, s. 84). Bu kültürler biraz farklılaşmış ve gelişmiş bir halde Erken Kalkolitik Çağ'ın sonlarına kadar devam eder (Efe, 2004, s. 16). Söz konusu dönemdeki çanak çömleğin ortak özellikleri hamurlarına mika, organik katkı ve bazılarında da saman eklenmesidir. Yüzeylerinde görülen devetüyünden kırmızımsı kahverengiye kadar değişen renklerde bu seramiklerin benzerliklerini gösterir (Akdeniz, 1999, s. 147). Geç Kalkolitik Dönem'e geçiş evresi olarak değerlendirilebileceğimiz 'Orta Kalkolitik Dönem' kültürel gelişim açısından Batı Anadolu için önemli bir dönüm noktası oluşturur. Bu dönemin devamı olan Geç Kalkolitik'te ise kültürlerin yayılımı hakkında çok az bilgiye rastlanır. Ancak ETÇ'nin başında ikinci dönüm noktası oluşur. MÖ 3200-3000/2900 yılları arasına tarihlenen bu dönem ETÇ'ye geçiş evresi olarak adlandırılır (Efe, 2004, s. 16-17). Bu geçiş evresinde kültürel bir kopukluk veya boşluk görülür (Oy, 2011, s. 96). Sarı (2012, s. 114) ETÇ IA olarak da bilinen bu dönemde üç farklı kültür bölgesinden söz etmektedir. Bu kültür bölgeleri İç Batı Anadolu için 'Büyük Menderes-Yukarı Porsuk Havzaları', İç Kuzeybatı Anadolu için 'Frigya' ve kuzeybatı Anadolu için de 'Kumtepe IB kültürü' olarak adlandırılır (Sarı, 2011, s. 84).

ETÇ I, II ve III'de ise Batı Anadolu'da genellikle çanak çömleğe dayalı dört farklı kültür bölgesi karşımıza çıkar (Sarı, 2012, s. 153, Şek. 11). Bu konu hakkındaki ilk veriler 1940'lı yıllarda K. Bittel tarafından ortaya konulmuştur (Sarı, 2011, s. 13). Söz konusu kültür bölgelerini, Troya Yortan, Frigya-Bitinya, Büyük Menderes-Yukarı Porsuk ve Likya-Psidya oluşturur (Sarı, 2012, s.139, Şek.7).

Coğrafi olarak kuzeybatı Anadolu'nun tamamını kapsayan ve Trakya'nın da güney kıyılarını etkisi altına alan Troya-Yortan kültür bölgesi Troas'tan başlayıp, Balıkesir, Akhisar, İznik Ovası ve İzmit'e kadar uzanır. Frigya-Bitinya kültür bölgesi ise, İç kuzeybatı Anadolu'da, Marmara'dan Eskişehir'e kadar geniş bir bölgede yayılım göstermektedir. Bununla birlikte Batı Anadolu kültür bölgeleri arasında yer alan Büyük Menderes-Yukarı Porsuk Bölgesi, İç Batı Anadolu Bölgesi'nin büyük bir kısmını kapsamaktadır. Son olarak, antik kaynaklarda Likya-Psidya Bölgesi olarak isimlendirilen bölge, günümüzde Göller Bölgesi olarak bilinir. Güneybatı Anadolu'da yayılım göstermiş olan Likya-Psidya Bölgesi, Burdur ve Isparta illerinin tamamını, Konya'nın batısını ve Antalya'nın kuzey kısmını kapsar⁴.

ERKEN TUNÇ ÇAĞI İÇE DÖNÜK AĞIZ KENARLI ÇANAKLARIN MAL TİPOLOJİSİ

UPDAP kapsamında ETÇ'ye ait toplam 1143 çanak çömlek parçası incelenmiştir. Bu çanak çömleklerin 283 tanesini içe dönük ağız kenarlı çanaklar oluşturmaktadır. İncelenen çanak çömleklerin tamamı el yapımı olarak üretilmiştir. Mal gruplarının oluşmasında kil özellikleri, katkı türleri ve dağılımı, biçimlendirme şekli, yüzey uygulamaları ve pişirme teknikleri etkili olmuştur. Bu bağlamda çanak çömlekler beş farklı mal grubuna ayrılmıştır.

Kırmızı Astarlı İnce Mallar (KRİM): Bu tip malların hamuru oldukça ince katkılardan oluşmaktadır. Katkılar arasında en yoğunun kireç olduğu görülmektedir. Buna ek olarak kum, kuvars ve mika gibi katkılarda seyrek olarak görülmektedir. Astar rengi 10R-6/6 ile 2,5YR-5/8⁵ arasında değişiklik gösterir. Malların hamur renkleri ağırlıklı 7,5YR-6/4 ile 10YR-6/3 arasında değişen kahverengi ve gri tonlarındadır. Parlak perdah görülen grubun pişirilmesinden oksidasyon görülmektedir.

Kırmızı Astarlı Orta Mallar (KROM): Orta boyutlu katkılardan oluşturduğu mal grubunda yoğun olarak kireç, seyrek olarak ise mika ve kuvars katkılar görülmektedir. İç ve dış astar rengi genel olarak kırmızıdır. Çanak çömleklerin astar rengi 2,5YR-5/8 ile 5YR-6/6 arasında değişmektedir. Hamur rengi ise 2,5YR-5/8 ile 5YR-6/6 arasında değişiklik göstermektedir. Bu mal grubu parlak perdahlıdır. Düzenli renklenmeden dolayı kontrollü bir pişirim gerçekleştirilmiştir.

Koyu Astarlı Mallar (KAM): Mal grubunun hamurunda kaba, orta ve ince boyutlarda katkılar görülebilir. Katkılar arasında yoğun olarak kireç, bitki, kuvars ve mika görülür. Kayrak ise daha seyrek görülür. Mal grubunun hem astar hem de hamur rengi koyu tonlardadır. Bu durum, pişirim sırasında indirgenmiş bir atmosfere maruz kaldığını gösterir. Astar

⁴ Kültür Bölgeleriyle ilgili ayrıntılı bilgiler için bkz. Sarı 2012

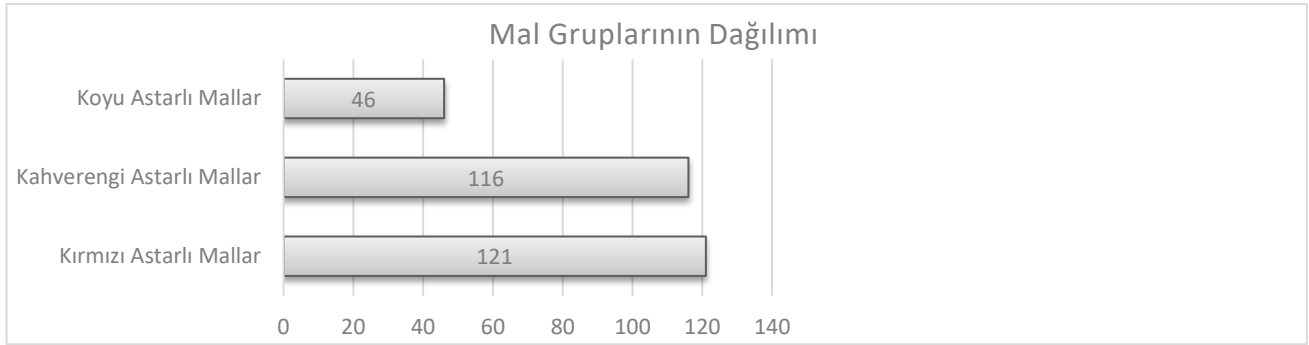
⁵ Renk isimlendirmeleri munsell renk skalasına göre yapılmıştır

rengi çoğunlukla gri ve koyu gri renklerindedir. Bunlar renk skalasında 5YR-4/1, 7,5YR-4/1-5/1- ve 10YR-4/1-4/2-5/1 olarak belirtilmiştir. Hamur rengi ise 5YR-5/1, 7,5YR-5/1-6/1 ve 10YR-5/1 olarak görülür ve gri tonlarındadır. Yüzev uygulaması olarak parlak ve sert perdah görülür.

Kahverengi Astarlı İnce Mallar (KHİM): Bu gruba dahil olan çanaklarda ince astar görülür. Ağırlıkla ince katkılı hamura sahiptir. Hamurda kum, kireç ve seyrek olarak kuvars ile bitkisel katkıları görülmektedir. Mal grubunda astar rengi 5YR-5/3 ile 6/4 arasında değişen kırmızımsı ve açık kırmızımsı kahverengi, 7,5YR-4/3 il3 6/4 arasında değişen kahverengi ve açık kahverengi tonlarındadır. Hamur rengi ise kırmızımsı kahverengi, açık kahverengi, samsı kahverengi, soluk kahverengi ve gri tonlarında değişmektedir. Bu renkler renk skalasında 5YR-6/4, 7,5YR-5/1-6/4 ve 10YR-6/4-7/4 olarak belirtilmiştir. Parlak perdahın uygulandığı çanakların pişirimi yükseltgenmiş atmosferde gerçekleşmiştir.

Kahverengi Astarlı Orta Mallar (KHOM): Kahverengi astarlı ince malların aksine bu mal grubunda katkıları biraz daha büyük boyutludur. İki mal grubu bu sebepten dolayı birbirinden ayrı incelenmiştir. Bu gruptaki mallarda da yine kum, kireç ve bitki gibi katkıları görülmektedir. Grubun astar rengi Kahverengi astarlı ince mallar ile aynıdır. Hamur rengi ise gri, kırmızımsı kahverengi, açık kahverengi ve pembe olarak farklılık göstermektedir. Bu renkler ise renk skalasında 5YR-5/4 ve 7,5YR-5/1-6/4-7/4 olarak belirtilmiştir. Orta malların yüzev uygulamasında parlak perdah uygulaması daha baskındır.

Yukarıda verilen mal gruplarının incelenen çanaklar içindeki dağılımına bakıldığında kırmızı ve kahverengi astarlı malların birbirine yakın yoğunlukta olduğunu görüyoruz. Koyu astarlı mallar ise en seyrek olan grup olarak görülmektedir. Bu bağlamda malların %43'ünü kırmızı astarlı mallar, %41'ini kahverengi astarlı mallar ve %16'sını koyu astarlı mallar oluşturmaktadır. İstatistiksel dağılım mal grubu dağılımı grafiğinde verilmiştir (Şekil.1).

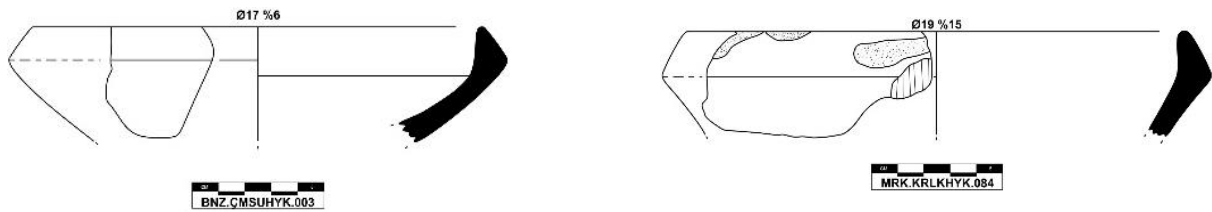

Şekil. 1- Mal Gruplarının dağılımını gösteren grafik

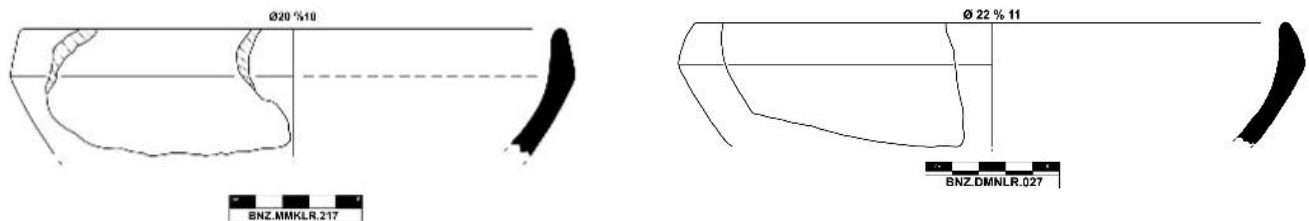
ERKEN TUNÇ ÇAĞI İÇER DÖNÜK AĞIZ KENARLI ÇANAKLARIN FORM TİPOLOJİSİ

İçer dönük ağız kenarlı çanaklar, Kalkolitik dönemden itibaren kullanılan bir form tipidir. Ancak hamur, bezeme ve diğer teknolojik özellikleri yardımıyla dönemsel farklılıkları ortaya konulabilir. Öncül tiplerin belirlenmesinde de morfolojik özelliklerin detaylandırılması önemlidir. Form grupları oluşturulurken; kapların genişlik ve yükseklik oranları ile gövde ve ağız çapları dikkate alınmıştır. Tam olmayan parçalarda ise ağız ve gövde profili, ağız çapı ve parçanın duruş açısı gibi özellikler yardımıyla gruplama yapılmıştır. Bu kapsamda, içer dönük ağız kenarlı çanaklar açık formlar içerisinde değerlendirilmiştir ve üç tipe ayrılır.

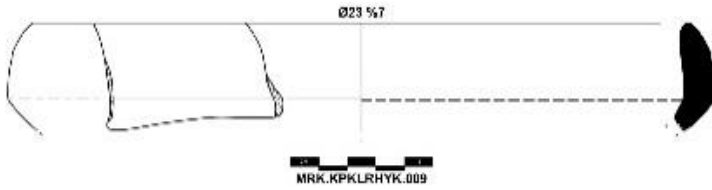
1-Ağıza Keskin Dönüşlü Çanaklar (Tip 1)

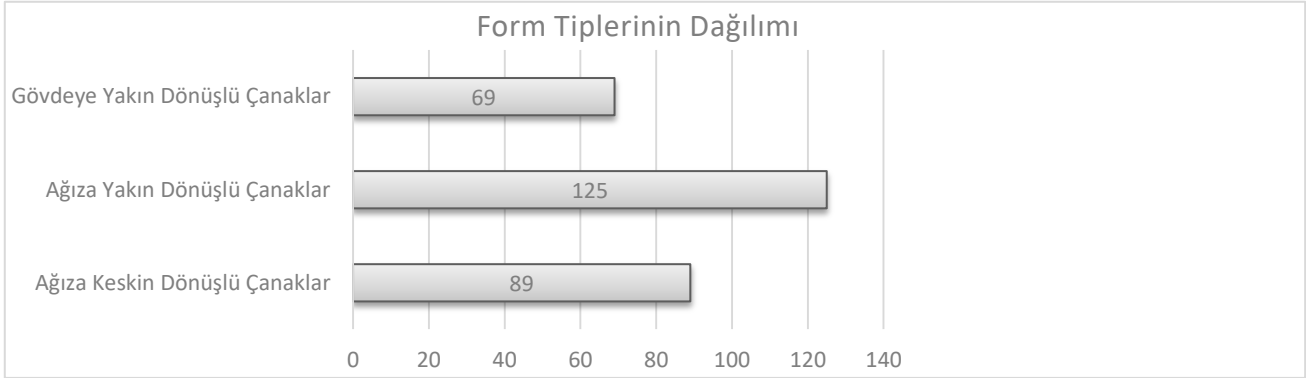
2-Ağıza Yakın Dönüşlü Çanaklar (Tip 2)

3-Gövdeye Yakın Dönüştü Çanaklar (Tip 3)

Proje kapsamında değerlendirilen tüm ETÇ çanak çömlekleri yedi farklı form tipine ayrılmıştır. İlk altı tip farklı form özellikleri gösterirken yedinci tip eklentileri temsil etmektedir. İçe dönük ağız kenarlı çanaklar, UPDAP kapsamında ele geçen çanakların %55'ini oluşturmaktadır. Alt tiplerinin dağılımına bakıldığı zaman ise %44'ünü *ağıza yakın dönüştü çanaklar (Tip 2)*, %32'sini *ağıza keskin dönüştü çanaklar (Tip 1)* ve geriye kalan %24'ünü *gövdeye yakın dönüştü çanakların* oluşturduğu görülmektedir.

Şekil. 2- Form Tiplerinin dağılımını gösteren grafik

ERKEN TUNÇ CAĞI İÇE DÖNÜK AĞIZ KENARLI ÇANAKLARIN BÖLGE İÇİ VE BÖLGELERARASI KORELASYONU

ETÇ'de Batı Anadolu Bölgesi'ne bakıldığında kültürlerin birbirlerine benzer özellikler taşıdığı görülmektedir. Bu durumu mimari yapılardan ve çanak çömlek buluntularından izlemek mümkündür. Özellikle çanak çömlek özellikleri kültür bölgeleri arasındaki ilişkileri anlamada önemli bir maddesel kültür göstergesidir. UPDAP kapsamında ele geçen ve çalışmanın ana konusunu oluşturan, Uşak bölgesindeki ETÇ çanak çömlekleri de Batı Anadolu'daki kültür bölgeleriyle birçok ortak özelliği barındırmaktadır. Yapılan çalışma, buradaki çanak çömlek parçalarının tamamına yakınının, Batı Anadolu'daki birçok yerleşmede aynı veya benzer formların olduğunu göstermektedir. Elbette bu etkileşim yalnızca çanak çömlek vasıtasıyla tanımlanamamaktadır. Anadolu'nun bölgeler arası ilişkilerinin MÖ 6. Binden önceye giden geçimi göz önüne alındığında gerek mimari gerek gömü gereksede farklı teknolojiler bu ilişkilerin tanımlanmasında önemli rol oynar (Yakar, 2013, s. 209). Bölgelerarası ilişkileri tanımlamada kullanılan elit, saraylı veya ticari manada değerli objelerden ziyade içe dönük ağız kenarlı çanakların bu çalışmaya konu edilmesindeki amaç daha çok Batı Anadolu odaklı ilişkilendirmeyi anlamaktır.

Bölgenin ETÇ çanak çömlek karakterizasyonu içinde üçayaklı kaplar, küresel gövdeli çanaklar, S profilli çanaklar, yatay yüksek kulplu çanaklar ve içe dönük ağız kenarlı çanaklar yaygın formlardır. Genellikle kırmızı, kahverengi astarlı veya koyu yüzlü, perdahlı mallar dikkati çeker. ETÇ l'de beyaz boya bezemenin yanısıra oluk/yiv ve kazıma dekorasyonlar, burgulu ve yivli kulp veya eklentiler görülür. Tüm bu genel tanımlayıcılar arasında içe dönük kapların bölge içinde hatırı sayılır bir dolaşımı söz konusudur. Bu dolaşım onların günlük kullanım amacı, akrabalık veya bey/aşiret liderinin ekonomik dağıtım organizasyonu ile alaka kurularak kurgulanabilir.

Uşak/Banaz'da gerçekleştirilen araştırmalar ışığında bir model çıkaracak olursak birbirine 6-7 km uzaklıktaki yerleşimler ilk dikkati çeken parametre olmaktadır. Kimisi ovadaki düz bir yerleşim, kimisi yamaç yerleşimi kimisi de tepe üstü yerleşimi özellikleri gösteren bu yerleşimlerin boyutları da farklıdır. Yerleşim tipleri açısından farklı olan bu yerleşimlerin ortak özelliğinin çanak çömlek buluntuları olması yakın mesafedeki iletişimin göstergesidir. Her birinin bir diğerine 6-7 km arasında değişen uzaklıkta olması Uşak ilinin en doğusundaki ETÇ yerleşim ile en batısındaki ETÇ yerleşiminin aynı özellikler göstermesinin nedenlerinden biridir. Yerleşimler arasındaki boyut farklılıkları bir yerleşim hiyerarşisi göstergesi olarak değerlendirilse de materyal kültürde radikal değişimler izlenmemiştir. Yalnızca Uşak'ın en batısında yer alan Hisar Höyük'teki çanak çömlek buluntular Manisa-Akhisar kültür bölgesinin karakterine uygundur. Uşak'ın güneye açılan bölümündeki Sivaslı ilçesinde yapılan kazı ve yüzey araştırmaları bulguları da genel ETÇ karakterinin dışına çıkmamaktadır. Dörek Asar (Koçak, 2015, Çizim 1-2) ve Selçukler Köyüğü Höyük (Hacar, 2021, Fig.6/6-7) ETÇ çanak çömleği ile Merkez ve Banaz ilçeleri ETÇ çanak çömleği paralel özellikler gösterir.

Bu bağlamda, içe dönük ağız kenarlı çanakların Batı Anadolu Bölgesi'ndeki dağılımı Őu Őekilde görölmektedir. Troya Yortan Bölgesi'nde, Troas Grubu (Sarı, 2012, s. 144, Şekil 8/A: 3), Balıkesir-Akhisar/Manisa grubu (Yortan) (French, 1969, Fig 8/14-33, 9/16,18,28-32, 10/9; Kılıç, 2008, Fig 4; Kâmil, 1982: Fig 23/5, 35/108), Limni Grubu'nda Poliochne yerleşimi (Bernabo Brea, 1964: Tav. CXIX/a-b), İzmir Grubu'nda ise Thermi (Lamb, 1936, Fig 26-27) ve Ulucak (Derin, 1997, iz. 10) yerleŐimlerinde, Frigya-Bitinya Bölgesi'ne bakıldığı zaman İznik Grubu'nda Hacılartepede (Eimermann, 2008), Eskişehir yöresinde Küllüoba (Efe, Ay Efe, 2000, Pl. 24/11,12,13; Sarı, 2004, Levha 31/6; Efe, 2011, Levha 2/14; Sarı, 2012, Şekil 18/A: 5,6) yerleŐiminde, Büyük Menderes-Yukarı Porsuk Bölgesi'ne gelindiğinde, Yukarı Büyük Menderes Grubu'nda Mancarlı (Mellaart, 1954, No 190/341/407), Beycesultan (Lloyd, Mellaart, 1962, Fig 14/20-25, 15/12-18, 21,28, 22/10,13-15), Gavurtepe (Meriç, 1989, Res. 5) ve Yassı Höyük'te (Mellaart, 1954, No 189), AŞağı-Orta Büyük Menderes Grubu'nda Aphrodisias (Joukowsky, 1986, Fig 405) ve Köyceğiz'de (French, 1997, Fig 12), AltıntaŐ Grubu'nda (Lochner ve Ay Efe, 2001, No 12,19,20,21,31), Afyon Grubu'nda (Karaoğlan Mevkii) (Topbaş, Efe ve İlaslı, 1998, s. 52, Fig 39/30) ve Kusura Grubu'nda (Lamb, 1938, Fig 10/4,5), Batı Anadolu'nun son bölgesi olan Likya-Psidya Bölgesi'nde ise Elmalı Grubu'nda (Karataş-Semayük) (Sarı, 2012, s. 177, Şekil 16/A:4) ve Psidya Grubu'nda (Özsait, Üstün Türkteki, 2013, 224, Res. 7/A4a, A4b) karşımıza çıkmaktadır. Yoğunluğun Troya Yortan ve Büyük Menderes-Yukarı Porsuk gruplarında olduğu görünŐe de en ağır basan grup Büyük Menderes-Yukarı Porsuk olarak dikkat çekmektedir. ET'nin üç evresinde de görölen içe dönük ağız kenarlı çanaklar ET I ve II'de yoğunken III'e gelindiğinde biraz daha az görölmeye başlar. Bu durumda ET sonunda gelen çark ile birlikte geliŐen kap formlarının da payı büyüktür.

UPDAP kapsamında incelenen çanak ömlerinin tamamına bakıldığında, Batı Anadolu'daki tüm bölgelerle benzer özellikler gösteren çanak ömler görölse de bazı bölgelerde yoğunluğun daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Bağlantının en az olduğu bölge Likya-Psidya Bölgesi olarak düşünölmektedir. Ardından Troya Yortan Bölgesi gelmektedir. Troya Yortan Bölgesi'ndeki yoğunluk, Likya-Psidya Bölgesi'ne göre daha fazla olsa da, kalan iki bölgeye göre daha az etkilidir. En fazla yoğunluğu Frigya-Bitinya ve Büyük Menderes-Yukarı Porsuk bölgeleri oluşturmaktadır. Ancak Büyük Menderes-Yukarı Porsuk Bölgesi yoğunluğun en fazla olduğu bölge olarak dikkat çekmektedir. UPDAP kapsamındaki ET anak ömlerini, bir bölgeye yerleŐtirmek olursak buna en uygun bölgenin Büyük Menderes-Yukarı Porsuk Bölgesi olduğu görölmektedir.

SONUÇ VE TARTIŐMA

UŞak ilinde 2017- 2019 yılları arasında gerçekleştirilen UŞak Protohistorik Dönem Yüzev Araştırmaları Projesi (UPDAP) arazi çalışmaları sonucunda çok sayıda ET yerleşimi tespit edildi ve belgelendi. Banaz ve Merkez ilçelerde gerçekleştirilen araştırmalar sonucunda 42 ET buluntusu veren yerleşim ve buluntuları analiz edilmiŐtir. Farklı yerleşim biçimlerini gösteren buluntu yerlerinde 1143 çanak ömler parçası incelenmiştir. Yerleşimlerin birbirlerine 6-7 km uzaklıkta kuruldukları görölmektedir. YerleŐimlerden 11 tanesi 7 ha ve üzeri, 5 tanesi 5-6 ha geri kalan 26 höyük ise 3-4 ha ve daha küçük boyutlardadır. Ovada bulunan düz yerleşimler, yamaç yerleŐimleri ve tepe üstü yerleŐimleri belirlenen yerleşim biçimleridir. Yüksek kesimlerde yer alan ovalarda tespit edilen ve sadece ET buluntusu veren yerleŐimlerdeki (Ayrancı Höyük gibi) halkın, muhtemelen, önemli geçim kaynağı hayvancılıktır. Bugün dahi yüksek kesimdeki otlakların etrafındaki köyler benzer bir geçim ekonomisine sahiptir. Banaz Ovası'ndaki yerleşimlerin (Banaz, Nohutova vb.), etrafındaki araziler ise tarıma uygundur. Tepe üstü yerleşimler ise (KuŐdemir, Kızılhisar vb.) yüksek kesimlere ulaŐımı sağlayan vadilerin kontrolünü sağlayan yerleşimler göröntüsündedir. Tüm yerleŐimlerden elde edilen çanak ömler parçaları değerlendirildiğinde tümünde morfolojik ve minerolojik farklılıkların çok az olduğudur (elik 2021).

İncelenen anak ömler parçaları içinde en yaygın görölen formun içe dönük ağız kenarlı çanaklar olması bu tipin iŐlevsel önemi ve dağılımını düşünörmüŐtür. Bölgesel ve bölgeler arası korelasyondan elde edilen veriler iŐığında formun çok fazla deđiŐikliđe uğramadan kullanılması, ET topluluklarının arasındaki yakın iliŐkinin kaynağı, çanakların standart gerektiren bir iŐlevi olup olmadığı gibi bazı soruları akla getirmektedir. Bu sorulara cevap verebilmek için Batı Anadolu bölgesinin tamamına bakılması gerekmektedir. ET'de bölgeye bakıldığında kültürel bir bütönlük söz konusudur. Ancak yerel farklılıkların oluşturduğu dört farklı kültür grubu görölmektedir. Bu kültür grupları Kuzeybatı Anadolu'da Troya Yortan Bölgesi, İ Kuzeybatı Anadolu'da Frigya-Bitinya Bölgesi, Batı Anadolu'nun i ve orta kesimlerinde Büyük Menderes-Yukarı Porsuk Bölgesi ve Güneybatı Anadolu'da Likya-Psidya Bölgesi olarak sıralayabiliriz.

Çanak ömler formlarının, Batı Anadolu'nun neredeyse tüm kültür bölgelerinde kullanıldığı görölmektedir. Özellikle içe dönük ağız kenarlı çanaklar özelinde yapılan morfolojik bir kıyaslama sonucunda Orta Anadolu'ya değin uzanan bir bölgede benzer formların kullanıldığı anlaŐılmaktadır (Kamış, 2021, Fig. 11/6-7). Kanımızca, içe dönük ağızlı çanaklar Batı Anadolu ET halklarının günlük yaŐamında en sık kullandıkları kaplardır. İçe dönük ağız kenarları nedeniyle kısa mesafeli sıvı veya katı servis kabı olarak kullanılmıŐ olmalıdırlar. Söz konusu kaplar özensiz yüzev uygulamalarına veya hızlı üretime iŐaret eden izlere sahip olsaydı adak eŐyası olarak yorumlanabilirdi. Ya da devrik ağızlı kaplar gibi (*Beveled rim bowl*) belli bir standartta üretilseydi dönemin yönetim organizasyonuna atfedilebilirdi. Fakat çanakların farklı çap, yükseklik ve kalınlıkları bu tip yorumları geri planda tutmamızı sağlar.

Sonuç olarak, Uşak bölgesinden elde edilen ET çanak çömleklerinin dâhil edilebileceği en uygun kùltür bölgesi Yukarı Büyük Menderes Bölgesi olarak gör÷lmektedir. Çanak çömlekle birlikte diğer bulguların ve yerleşim biçimlerinin ele alınacağı çalışmaların tamamlanması ve Uşak'ta sistematik bir kazının başlaması kùltür bölgeleri, yönetim, üretim, dağıtım organizasyonu ve bölgesel ilişkiler konusunda daha fazla bilgi sahibi olmamızı sağlayacaktır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI

Yazarlar aralarında çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

EXTENDED SUMMARY

REGIONAL DISTRIBUTION OF EARLY BRONZE AGE BOWLS WITH INVERTED RIM: A BRIEF EVALUATION ON THE UŞAK PROTOHISTORIC PERIOD SURVEY DATA**INTRODUCTION**

In Western Anatolia the Early Bronze Age (hereafter EBA) lasted from c. 3200/3000 BC until 2000/1900 BC and was divided into three sub-periods: EBA I, EBA II and EBA III. From 2500 BC onwards, EBA societies were characterized by significant changes of their economic, social and political structures. The division of the EBA into three sub-periods reflects these changes.

At the end of the 3rd millennium BC, the EBA societies in the Eastern Mediterranean Region underwent great changes and transformations. Due to paleo-environmental studies carried out in that area a global climate change known as "4.2 ka climate event" was determined. It can be dated around 2200 BC and affected the northern hemisphere in particular. This climate change has greatly reduced the precipitation rate in the region and caused a serious drought. The drought affected the agriculture and livestock activities negatively and brought the people into distress.

This situation caused troubles within the societies and led to conflicts and social migrations. The developed village settlements seen in EBA I were gradually replaced by fortified settlements in EBA II. At the end of EBA II and at the very beginning of EBA III, in the second half of the third millennium BC, significant settlement changes in Western Anatolia were detected. The protection of cities was improved by strong fortification walls and the settlements began to be separated in a lower and an upper city. While administrative and monumental buildings were built in the upper city, the houses of the normal people were located in the lower city. The growth of settlements paved the way for the emergence of ruling elites and a social stratification.

As a consequence of these developments changes in the typology of pottery, which is one of the most important material categories of archaeological studies, can be observed. Relicts of hand made pottery, which continued from the Late Chalcolithic Period into the EBA I were replaced by local EBA wares with the arrival of the potter's wheel in Western Anatolia at the end of EBA II. Due to the increasing production speed different types of vessel forms could be produced now, e.g. wheel-made plates, depas amphikypellon and tankards as well as Syrian bottles.

In this study, the production technology and the development of a common ware will be evaluated. In addition, the distribution of bowls with inverted rim encountered as handmade in almost all phases of the EBA will be analyzed. Thus, the importance of material culture in understanding the technologies of communities, their settlement patterns and the relations between each other will be emphasized

METHOD

The above mentioned bowls with inverted rim were separated from the EBA sherds collected during the surveys carried out between 2017-2019 in the province of Uşak. According to common archaeological working standards they were cleaned, recorded with their inventory numbers, photographed and drawn by members of the UPDAP team. By scanning the literature similar bowls with inverted rims in the surrounding areas were taken into account as well.

With the help of the UPDAP surveys our understanding of the technological characteristics, development and distribution of the EBA pottery in the region of Uşak considerably increased. The functional status of the EBA pottery was examined in great detail, especially on the basis of its technological and morphological features such as paste, shaping, firing and surface treatments. The development of the cultural regions in Western Anatolia and their cultural remains were taken into account as well. Key sites with reliable stratigraphies were determined and the place of EBA bowls in the chronological sequence was defined.

FINDINGS

The first cultural regions in Western Anatolia were established for the Neolithic Period. These cultural areas continue with minor changes until the end of the Early Chalcolithic Period. The characteristic features of the pottery in that area are the addition of mica, organic materials and some straw to their paste. Surface colors range from buff to reddish. The Middle Chalcolithic, which can be considered as a transitional phase between the Early and Late Chalcolithic Period represents an important turning point of the cultural development in Western Anatolia. A second turning point occurred at the end of the Chalcolithic Period and the beginning of the EBA. In this transitional phase, which is dated between 3200 and 3000/2900 BC, a cultural break or gap is observed. Sari separates three different cultural regions during this

period, also known as EBA IA. These regions are called "Büyük Menderes/Upper Porsuk Basin" for Inland West Anatolia, "Phrygia" for Inner Northwest Anatolia and "Kumtepe IB Culture" for Northwest Anatolia.

Based on the suggestions of Kurt Bittel in the 1940s four different cultural regions were encountered in Western Anatolia in the EBA I, II and III periods: Troy-Yortan, Phrygia-Bithynia, Büyük Menderes-Upper Porsuk and Lycia-Pisidia.

Within the scope of UPDAP 1143 EBA sherds were examined in total. 283 pieces belong to bowls with inverted rim. All of the pottery examined was handmade. According to the different surface treatments, the sizes of temper and the types of paste applied to the pottery five wares were separated. When the distribution of the wares is taken into consideration, it can be noticed that the red and brown slipped wares are close to each other. Dark slipped wares form the rarest group. 43% of the sherds consist of red slipped wares, 41% of brown slipped wares and 16% of dark slipped wares. A statistical distribution is given in the "Ware Group Distribution Chart".

Since the Chalcolithic Period bowls with inverted rim were in use. However, with the help of paste, decoration and other technological features, some chronological differences can be worked out. With a carefully look at the morphological features antecedent types can be determined. To create groups of forms the ratios of width and height of the vessels and the diameters of the body and mouth were taken into consideration. Incomplete parts were grouped with the help of the rim and body profile, the diameter of the rim and the angle of the piece. Bowls with inverted rim were included within open forms and divided into three subtypes.

All the EBA pottery sherds were divided into seven different form types. Six types show different form features, while the seventh type represents attachments. Bowls with inverted rim constitute 55% of all bowls uncovered within the scope of the UPDAP surveys. Analyzing the procentual distribution of the subtypes, 44% belong to bowls with close-to-mouth rotation (Type 2), 32% to bowls with a sharp turn to the rim (Type 1), and the remaining 24% to bowls, that turn close to the body.

If one looks at Western Anatolia in the EBA, it is clear, that the cultures show similarities with each other. This holds true for architectural structures as well as pottery. In particular, characteristics of pottery give important clues to the understanding of relations between cultural regions. The EBA pottery in the region of Uşak, shows many common features with the cultural regions in Western Anatolia. Almost all of the sherds have identical or similar forms in many settlements in Western Anatolia. Of course, this relationship is not defined through pottery alone. Considering the history of Anatolia's interregional relations dating back as early as the 6th millennium BC, architecture, burial customs and different technologies play an important role. Rather than elite, royalty or commercially valuable objects used to describe interregional relations, the aim of the bowls with inverted rim in this study is to understand the relationships with Western Anatolia.

Tripod vessels, spherical bowls, S-profile bowls, horizontal high-handled bowls and bowls with inverted rim are characteristic forms in the EBA pottery repertoire of the region. In general red and brown slipped or dark faced, burnished wares attract attention. In EBA I grooves and incised decorations, twisted and grooved handles or attachments occur in addition to white painted decoration. Among all there is a considerable circulation of bowls with inverted rim within the region. This circulation can be related to their daily use or the organization of the economic management of the local ruler or tribal leader.

Considering all the pottery examined within the scope of UPDAP regions with closer relations are obvious. although similarities with all regions in Western Anatolia can be stated. The region with the fewest connections seems to be the Lycian-Pisidian Region. The Troy-Yortan region is ranked second. Although the connections with the Troy-Yortan Region are stronger than the connections with the Lycia-Pisidia Region, they are weaker than with the remaining two regions. The Phrygia-Bithynia Region is ranked third. However the region with the strongest similarities is the Büyük Menderes-Upper Porsuk Region.

DISCUSSION AND CONCLUSION

The fact that the most common form among the sherds examined was the bowl with inverted rim, proves the functional importance and distribution of this type. A comparison of the data from regional and interregional correlation raises several questions, e.g. whether the continued use of a special form type without bigger changes depended on the close relationship between the EBA communities or whether the function of the bowls required a definite standard. To answer these questions, the entire West Anatolian area has to be taken into account.

In the EBA a general cultural homogeneity can be observed. Nevertheless four different local groups can be divided: the Troy-Yortan Region in Northwest Anatolia, the Phrygia-Bithynia Region in Central Northwest Anatolia, the Büyük Menderes-Upper Porsuk Region Central Anatolia and the Lycia-Pisidia Region in Southwest Anatolia. Similar pottery forms are used in almost all cultural regions of Western Anatolia. Especially bowls with inverted rims were used in a

wide region extending to Central Anatolia. In our opinion, bowls with inverted rim were the most frequently used vessels in the daily life of Western Anatolian EBA peoples. Due to their inverted rims they must have been used as a short-range service vessel for liquids or solid food. If the vessels in question had traces of careless surface treatments or rapid production, they could have been interpreted as votive vessels. If they had been produced to a certain standard, such as bevelled rim bowls, they could have played a role in the organization of labour of the EBA. However, the difference in diameter, height and thickness of the bowls runs counter to these considerations.

For the moment the cultural region which fits best with the EBA pottery from the region of Uşak seems to be the Upper Büyük Menderes Region. But for further knowledge about cultural regions, management, production, the organization of distribution and regional relationships a modern scientific and systematic excavation is urgently needed.

KAYNAKÇA

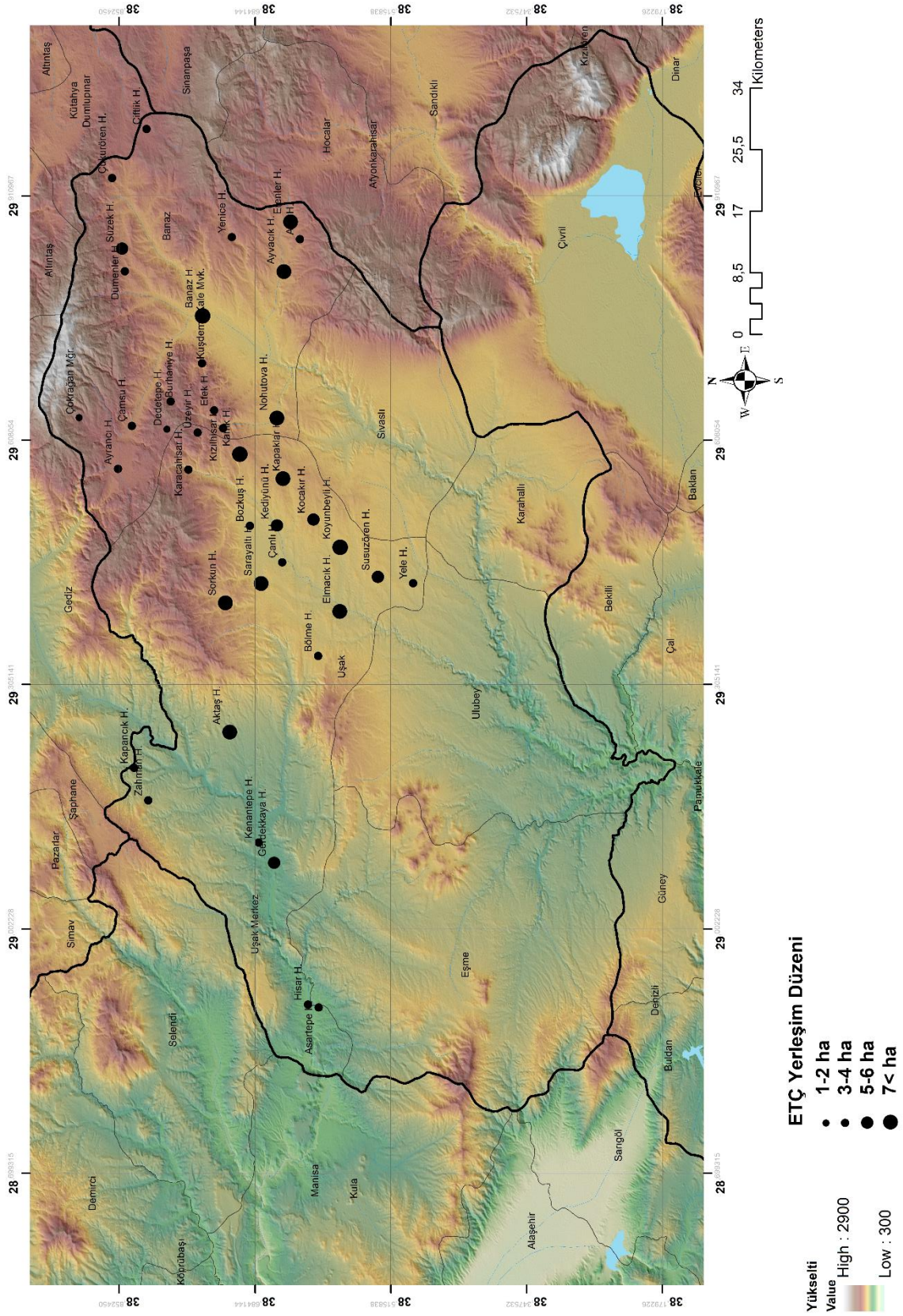
- Akdeniz, E. (1999). *Büyük Menderes havzası'nın demir çağı öncesi kültürleri* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Ege Üniversitesi.
- Atalay, İ., Mortan, K. (1995). *Türkiye bölgesel coğrafyası* (4. Baskı). İnkılap Kitabevi.
- Bachhuber, C. (2014). The Anatolian context of philia material culture in Cyprus. A. B. Knapp & P. Yan Dommelen (Eds.), *The cambridge prehistory of the bronze and iron age mediterranean* (ss. 139-156). Cambridge University Press.
- Bal, Ç. (2019). *The impact of the 4.2 ka bp event in western Anatolia: An evaluation through palaeoenvironmental and archaeological data / 4,2 ka iklim olayının Batı Anadolu'daki etkisi: Paleoçevresel ve arkeolojik bir değerlendirme.* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Bernabò Brea, L. (1964). *Poliochni: Città preistorica nell'isola di Lemnos*. Roma: "L'Erma" di Bretschneider.
- Çevik, Ö. (2007). The emergence of different social systems in early bronze age Anatolia: Urbanisation versus centralisation, *Anatolian Studies*, 57, 131-140. <https://doi.org/10.1017/S0066154600008553>
- Çelik, H. (2021). *Uşak Merkez ve Banaz İlçelerindeki erken tunç çağı yerleşimlerinden ele geçen çanak çömlekler.* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Uşak Üniversitesi.
- Derin Z. ve Öner, E. (1997). Ulucak Höyük kazıları ve paleo-coğrafya araştırmaları 1995, *Kazı Sonuçları Toplantısı* 18(1), 411-439.
- Efe, T. ve Ay Efe, D.Ş.M. (2000). Early Bronze Age I Pottery from Küllüoba near Seyitgazi, Eskişehir, *Anatolia Antiqua* 8, 1-87. <https://doi.org/10.3406/anata.2000.938>
- Efe, T. (2004). Kültür gruplarından krallıklara: Batı Anadolu'nun Tarihöncesi kültürel ve siyasal gelişim profili, *Colloquium Anatolicum*, 3, 15-30.
- Eimmermann, E. (2008). Soundings at early bronze age Hacılartepesi, Roodenberg *et al.*(ed.) *Life and death in a Prehistoric settlement in Northwest Anatolia, The Ilpınar Excavations. Vol. III* içinde (ss. 361-417). Leiden.
- French, D. H. (1969). Prehistoric sites in Northwest Anatolia II. The Balıkesir and Akhisar/Manisa areas, *Anatolian Studies*, 19, 41-98. <https://doi.org/10.2307/3642616>.
- French, D. H. (1997). Early bronze age pottery in Western Anatolia, A summary 1970-1995, C. Doumas (Ed.) *Poliochni e l'antica eta' del Bronzo nell'Egeo settentrionale* içinde (ss. 569-595). Scuola Archeologica Italiana de Atene.
- Hacar, A. (2021). Third Millenium BC Finds from Sebaste: 1966-1967 Excavations at Selçikler Köyüğü Höyük and recent survey finds. E. Taştemür, M. Dinç, (Ed.) *Sebaste (Phrygia) kenti ve çevresi 1966-1978 kazıları ile 2016-2020 yılları yüzey araştırmalarının sonuçları* içinde (ss. 45-62). Bilgin Kültür ve Sanat Yayınları.
- Joukowsky, M. S. (1986). *Prehistoric Aphrodisias: An account of the excavations and artifact studies*. Brown University, Center for Old World Archaeology and Art.
- Kamış, Y. (2021). Nevşehir Çakıltepe Höyük yüzey araştırması erken tunç çağı seramikleri, *Seramik Araştırmaları Dergisi (SRMKA)*, 3, 27- 57. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/srmka/issue/67907/973533>
- Kara, H. (2010). *Banaz ilçesinin coğrafyası*, Çizgi Kitabevi.
- Kâmil, T. (1982). *Yortan cemetery in the early bronze age of Western Anatolia*, BAR International Series, 145. Oxford.
- Kılıç, S. (2008). The Early bronze age pottery from Northwest Turkey in light of results of a survey around the Marmara Sea. H. Erkanal, H. Hauptmann, V. Şahoğlu, R. Tuncel (Eds.), *Proceedings of the International Symposium, The Aegean in the Neolithic, Chalcolithic and the Early Bronze Age* içinde (s. 275-283). Ankara Üniversitesi Yayınevi.
- Koçak, Ö. (2015). Afyonkarahisar ili ve ilçeleri ile Uşak ili Sivaslı ilçesi 2013 yılı yüzey araştırmaları, *32. Araştırma Sonuçları Toplantısı (1)*, 355-374.

- Lamb, W. (1936). *Excavations at Thermi in Lesbos*. Cambridge.
- Lamb, W. (1938). *Excavations at Kusura near Afyon Karahisar, II: Communicated to the society of antiquaries*. Oxford: Pinter by John Johnson for the Society of Antiquaries of London.
- Lloyd, S. ve Mellaart, J. (1962). *Beycesultan, Vol. 1. The Chalcolithic and early bronze age levels*. British Institute of Archaeology at Ankara.
- Lochner, İ. ve Ay Efe, D.Ş. M. (2001). Die Frühebronzezeitlichen Keramik. Die Frühebronzezeitlichen Siedlungsbefunde in Aizanoi, Vorbericht über die Kampagnen 1997 bis 1999, *Archaischer Anzeiger*, 2001, 269-295.
- Mellaart, J. (1954). Preliminary report on a survey of pre-classical remains in Southern Turkey, *Anatolian Studies IV*, 175-240.
- Meriç, R. (1989). 1987 Yılı Alaşehir kazısı, *Kazi Sonuçları Toplantısı X/1*, 157-170.
- Oy, H. (2011). *İlk Tunç Çağ'da Batı Anadolu'nun sosyo ekonomik yapısı*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Oy, H. (2017). Uşak ilk tunç çağı araştırmaları. R. M. Czichon, Ş. Söyler, B. Can, İ. Çavuş (Eds.) *Yüzey Araştırmaları ve Kazılar Işığında Uşak* içinde (s. 33-38), Ege Yayınları.
- Özdoğan, M. (2011). The dynamics of cultural change in Anatolia: A supra-regional perspective, Ü. Yalçın (Ed.) *Anatolian Metal V* içinde (s. 21-30). Deutschen Bergbau-Museum.
- Özsait, M. ve Üstün Türkteki, S. (2013). Pisidya yüzey araştırmaları ilk tunç çağı çanak çömleği, *31. Araştırma Sonuçları Toplantısı* (1), 214-227.
- Polat, S. (2017). Uşak ilinde jeositler ve jeomorfositler, R. M. Czichon, Ş. Söyler, B. Can, İ. Çavuş, (Eds.) *Yüzey Araştırmaları ve Kazılar Işığında Uşak* içinde (s. 7-18). Ege Yayınları.
- Sarı, D. (2011). *İlk tunç çağı ve orta tunç çağı'nda Batı Anadolu'nun kültürel ve siyasal gelişimi*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Sarı, D. (2012). İlk tunç çağı ve orta tunç çağı'nda Batı Anadolu'nun kültürel ve siyasal gelişimi, *MASROP E-Dergi*, 7, 105-249. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/masrop/issue/49578/635335>
- Steadman, S. R. ve McMahon, G. (2011). *The Oxford Handbook of Ancient Anatolia*. Oxford University Press.
- Şahoğlu, V. (2005). The Anatolian trade network and the İzmir Region during the early bronze age, *Oxford Journal of Archaeology*, 24, 339-360. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0092.2005.00240.x>
- Topbaş, A., Efe, T., ve İlaslı, A. (1998). Salvage excavations of the Afyon Archaeology Museum, Part 2: The Settlement of Karaoğlan Mevkii and the early bronze age cemetery of Kaklık Mevkii, *Anatolia Antiqua*, VI, 21-94. <https://doi.org/10.3406/anata.1998.889>
- Yakar, J. (2013). The origins of the West Anatolian early bronze age. R. Koehl (Ed.) *AMILLA. The Quest for Excellence Studies Presented to Guenter Kopcke in Celebration of His 75th Birthday*, içinde (s. 207-220). INSTAP Academic Press.

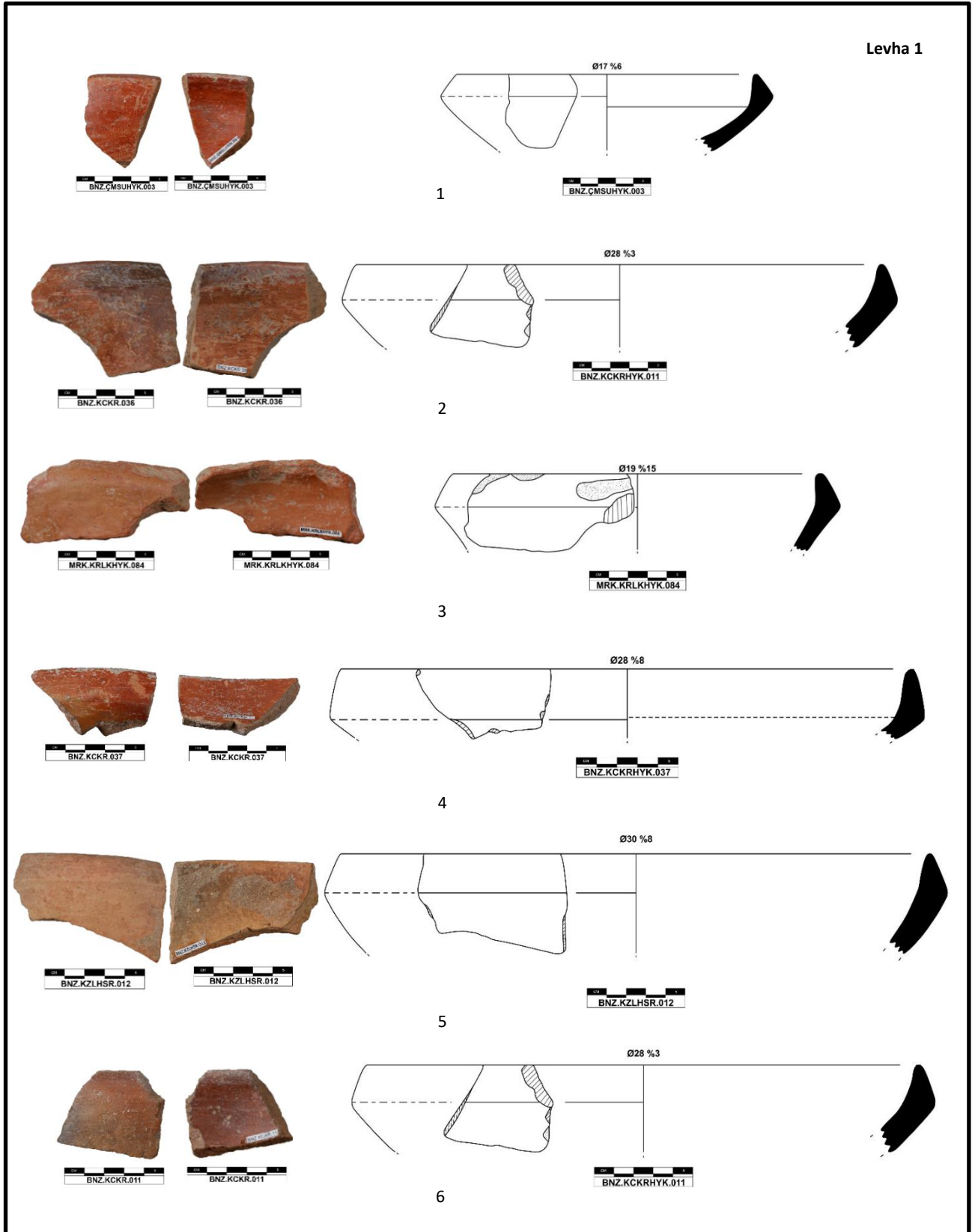
EKLER**Ek. 1: Katalog**

Sayı	Buluntu Yeri	Buluntu Numarası	Mal Tipi	Form Tipi	Levha
1	amsu Höyük	BNZ.MSUHYK.003	KRİM	Tip 1	1/1
2	Kocakır Höyük	BNZ.KCKR.036	KHİM	Tip 1	1/2
3	Karlık Höyük	MRK.KRLIKHYK.084	KHİM	Tip 1	1/3
4	Kocakır Höyük	BNZ.KCKR.037	KRİM	Tip 1	1/4
5	Kızılhisar Höyük	BNZ.KZLHSR.012	KHİM	Tip 1	1/5
6	Kocakır Höyük	BNZ.KCKRHYK.011	KHOM	Tip 1	1/6
7	Ada Höyük	BNZ.ADAHYK.022	KROM	Tip 2	2/1
8	Ayrancı Höyük	BNZ.AYRNCIHYK.024	KHOM	Tip 2	2/2
9	Mamaklar Höyük	BNZ.MMKLR.217	KHİM	Tip 2	2/3
10	Kocakır Höyük	BNZ.KCKRHYK.036	KHOM	Tip 2	2/4
11	Kocakır Höyük	BNZ.KCKRHYK.034	KAM	Tip 2	2/5
12	Burhaniye Höyük	BNZ.BRHNHYK.005	KHİM	Tip 3	3/1
13	Kocakır Höyük	BNZ.KCKRHYK.012	KHİM	Tip 3	3/2
14	Kızılhisar Höyük	BNZ.KZLHSR.007	KRİM	Tip 3	3/3
15	Kuşdemirkale Hy.	BNZ.KŞDMRKLE.019	KHOM	Tip 3	3/4
16	Koyunbeyli Hy.	BNZ.KYNBYLİHYK.109	KHİM	Tip 3	3/5

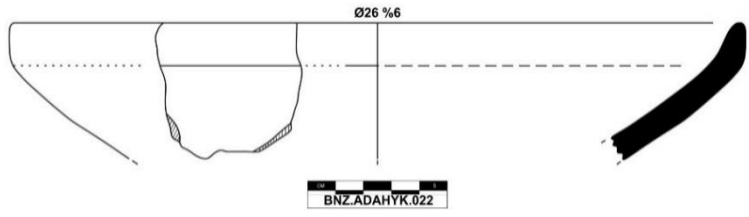
Ek. 2: Harita (Mehmet Ali Yılmaz tarafından ArcGIS'te üretilmiştir)

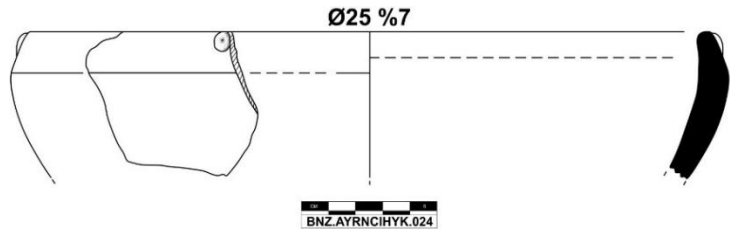
Ek.3: Levhalar

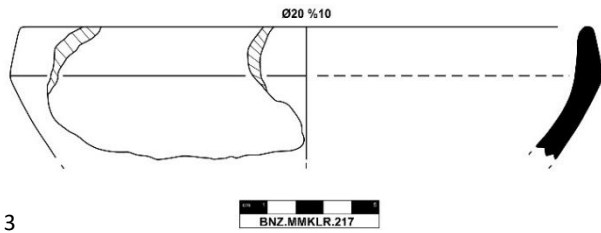
Levha 2

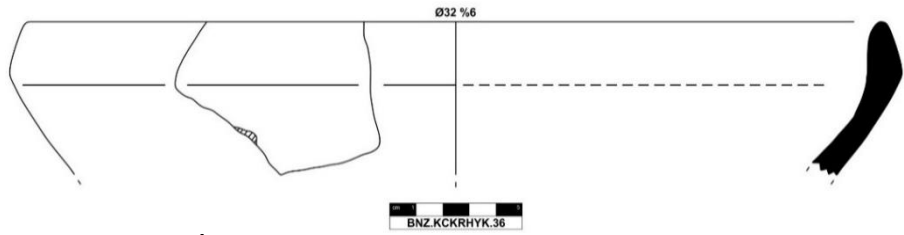
1

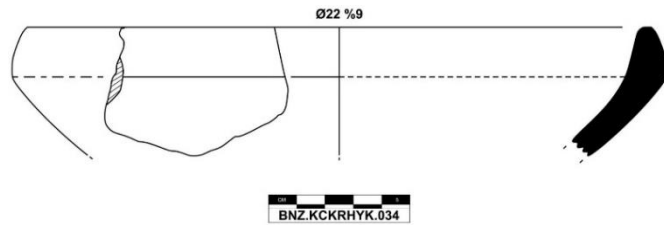
2

3

4

5

Levha 3

BNZ.BRHNYHYK.005

BNZ.BRHNYHYK.005

BNZ.KCKR.012

BNZ.KCKR.012

BNZ.KZLHSR.007

BNZ.KZLHSR.007

BNZ.KŞDMRKLE.019

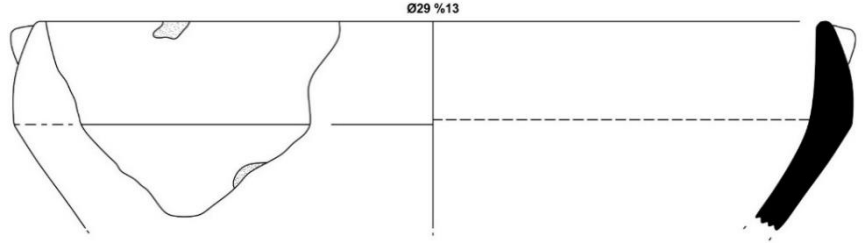
BNZ.KŞDMRKLE.019

MRK.KYNBYLIHYK.109

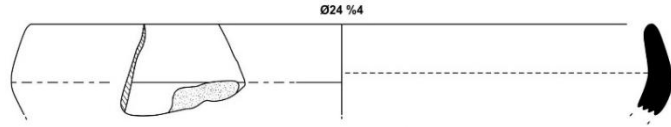

MRK.KYNBYLIHYK.109

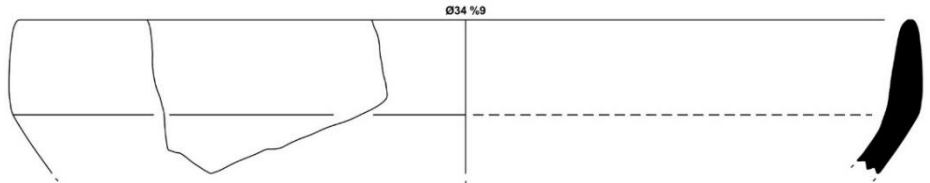
BNZ.BRHNYHYK.005

1

BNZ.KCKRHYK.012

2

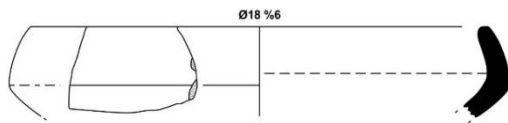
BNZ.KZLHSR.007

3

BNZ.KŞDMRKLE.019

4

MRK.KYNBYLIHYK.109

5